

1957 – יחסם של בתי-הדין הצבאיים לעדויות נפגעי עבירות מין

מאת: סרן יוליה ויינשנקר, סניגורית צבאית בסניגוריה המחוזית ביפו, הסניגוריה הצבאית

בשנת 1957 זוכה נגד בדרגת רב-סמל מאישום בעבירה של מעשה מגונה באיומים, משום שבית-הדין לא ראה ביסוס לכך בעדותה של המתלוננת; חלף זאת, בית הדין הצבאי לערעורים החליט להרשיע את הנאשם בעבירה אחרת העולה מעובדות האירוע. האירוע מלמד על גישתה של מערכת המשפט הצבאית לתלונות נפגעי עבירות מין בשנות החמישים.

רקע עובדתי

החלק הנוגע לפרשתנו החל בכך ששתי חיילות נתפסו על ידי רס"ל בנתאי עובדיה, בעודן מנסות לגנוב שלושה בקבוקי משקה "טמפו". הנגד איים שיגיש נגדן תלונה שתוביל לעונש מאסר של חצי שנה בבית סוהר והשתיים התחננו בפניו שלא יעשה כן. הנגד ביקש תחילה מאחת החיילות להיכנס איתו לחדר התרבות ביחידה, אך זו סירבה. מאוחר יותר ביקש שהחיילת השנייה תיכנס עימו לאחד מחדרי הבסיס ותספר לו את האמת, החיילת הסכימה ושניהם שהו בחדר חשוך בעת שהוא מלטף את גבה והם ישובים על המיטה. על פי כתב האישום, הנאשם הבטיח לא להגיש תלונה כנגד החיילת, בתנאי שזו תסכים לקיים עימו יחסי מין. אז ביצע בה הנגד מעשה מגונה, בניגוד לרצונה. האירוע התגלה, לאחר שהמתלוננת שלחה מכתב לחברתה אשר הגיע במקרה לרשויות החקירה.

ההליך המשפטי

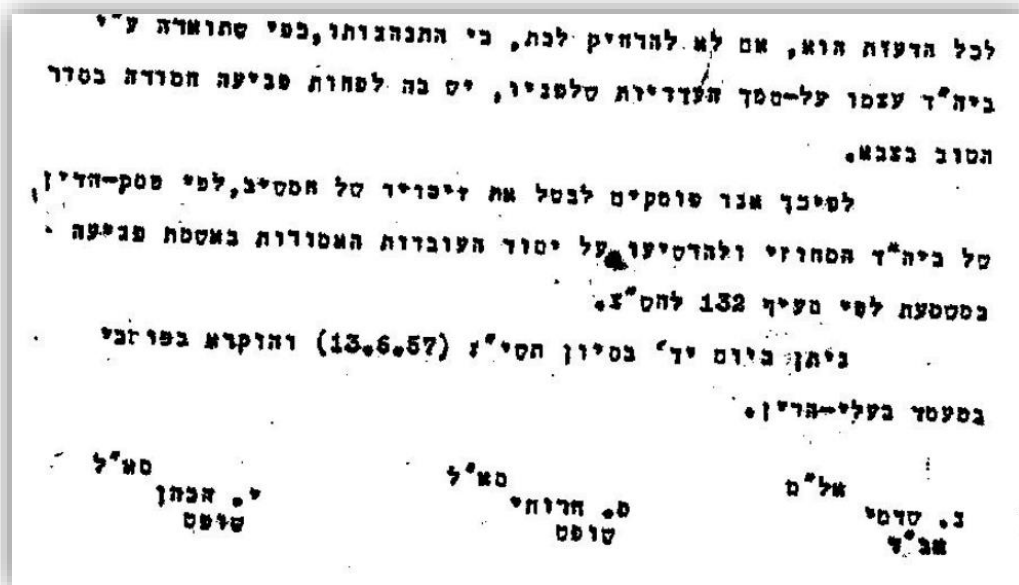
התביעה הצבאית הגישה כתב אישום בעניינו של הנגד לבית-הדין הצבאי במחוז שיפוט חיל האוויר. כתב האישום ייחס לנגד עבירות של מעשה מגונה באיומים והתנהגות מבישה. הנגד הכחיש את המעשים. בשנת 1957 זיכה בית הדין את הנגד משתי העבירות. ההחלטה התבססה על עדותה של הנפגעת, שנמצאה לא אמינה בעיני השופטים משום שנמסרה "בהיסוסים רבים מתוך חוסר ביטחון כל שהוא ומתוך ניסיון להתחמק ממתן תשובות לשאלות שהוצגו לפניה". גישה זו שונה מפסיקת בתי המשפט כיום, הרואה בסוג זה של עדות כהתבטאות אופיינית לנפגעי עבירות מין; מכל מקום, בשנת 1957 היה בחוסר הביטחון כדי לפגום במהימנות העדות ולהביא לזיכוי.

על פסק הדין הוגש ערעור, במסגרתו נטען, כי בית הדין התעלם ממצבה הנפשי של המתלוננת ומראיות נוספות התומכות בגרסתה. לגרסתה של הנפגעת היו חיזוקים חיצוניים, אך גם בית-הדין הצבאי לערעורים לא מצא בה די לבסס את הרשעתו של הנגד בעבירות שיוחסו לו.

בית הדין הצבאי לערעורים נמנע מלהתערב בממצאים של בית הדין המחוזי, שכן זו התרשמה מהעדויות של המתלוננת במישרין. יחד עם זאת, בית-הדין הצבאי לערעורים ציין, כי נמצאו סתירות בעדותה של הנגד, וכי יש חיזוק לגרסתה של המתלוננת - במכתב שנשלח על-ידה לחברתה מיד בתום האירוע ומעדותה של החיילת הנוספת. לכן, השופטים בערעור השתכנעו כי הנגד היה מסוגל לבצע את המעשים בהם הואשם, וכי מדובר במקרה עגום ומזעזע. משכך, הוחלט להרשיע את הנאשם לפי סעיף העבירה האוסר על פגיעה במשמעת, בדברים הבאים:

"אכן מוזרה פרשת הדברים ובעיקר המיקוח שהתנהל בין הרס"ל לבין שתי החיילות כל אותו הלילה משעה 1 לאחר חצות ועד לשעה 4 לפנות בוקר... בפתח חדר התרבות הבלתי מואר... ובתוך החדר... שעה שהוא ישב על המיטה, לטיפת גבה שעה 'שבקש אותה לאמור את האמת' ונגיעה בברכה 'תוך כדי שילוחה'".

נוכח העובדות הללו פסקה ערכאת הערעור כך: "ברור לכל הדעות... כי התנהגותו כפי שתוארה על-ידי בית-הדין עצמו על סמך העדויות שלפניו יש לה לפחות פגיעה חמורה בסדר הטוב בצבא".

חשיבות הפרשה

פסק דין זה הוא היחיד שפרסמה מערכת המשפט הצבאית בקשר לעבירת מין בשנת 1957, בעוד שהחלטות ופסיקות רבות אחרות עסקו בעבירות רכוש, בהיעדרות מן השירות ובעבירות צבאיות אחרות. הדבר מתיישב עם המגמות החברתיות בשנות החמישים. הפרקליטות הצבאית העמידה לדין אז, ומעמידה לדין כיום, חיילים ומפקדים בגין עבירות מין במסגרת צבאית. מאופיין וטיבן של עבירות המין, הנפגע הוא העד העיקרי בהליך ולעדויות תפקיד חשוב בהרשעת הנאשם. בית-הדין הצבאי לערעורים עשה מלאכתו נאמנה, כשבחר להרשיע את הנאשם, בעוד שקביעות בית-הדין המחוזי לעניין עדותה של המתלוננת יכולות לעורר תרעומת של ממש.

פסק הדין מדגים את כבדת הדרך שצעדו החברה הישראלית ועולם המשפט מקום המדינה ועד היום, בכל הנוגע לקורבנות אלימות מינית. העיגון החוקי הראשון ביחס להטרדה מינית הופיע רק לאחר שלושה עשורים ביחס למקרה המוצג כאן - בחוק שיוויון הזדמנויות בעבודה משנת 1988; ורק בעבור עשור נוסף, בשנת 1998, נחקק החוק למניעת הטרדה מינית; בשנת 2001 נחקק חוק זכויות נפגעי עבירה אשר היווה צעד משפטי נוסף שהביא לידי ביטוי את הגישה החברתית החדשה ביחס לנפגעי עבירה בכלל ונפגעי עבירות מין בפרט.

לאלימות מינית יש השלכות מרחיקות לכת על תפקודם הנפשי, החברתי והבין אישי של הקורבנות, אשר מקשות להביא לחקר האמת בהליך הפלילי. הפסיקה הכירה בסופו של יום במצבם הנפשי

המיוחד והעדין של נפגעי עבירות מין בעת מתן עדותם, וקבעה אמות מידה מיוחדות לבחינת מהימנותם. בניגוד לצורת בחינתן של עדויות במשפטים אחרים, כשעוסקת העדות בחוויית הטרומה של נפגעי עבירות מין, הטון, אופן הדיבור, שפת הגוף, וכל אותם גורמים שאינם שייכים ישירות לעולם התוכן, מקבלים משקל שונה ומותאם.

יחסם של בתי המשפט לנפגעי עבירה כיום קשור בפיתוח מודעות ובשינויים חברתיים וחוקיים של השנים האחרונות. לא כך היה הדבר בשנים עברו: היעדר ההבנה של כל המעורבים בהליך הפלילי בכל הנוגע להשלכות האירועים על מצבם הנפשי של הנפגעים השפיע על אופן בחינת עדויותיהם של נפגעי עבירות מין.

היום, בחלוף 40 שנים, ניתן לראות התקדמות משמעותית, הן במודעות לקושי של נפגעי עבירות מין להעיד, הן בגישה החברתית לעבירות מין ולמעמדן של נפגעים. הדבר נכון גם לבתי הדין הצבאיים - וניתן להעריך כי היום בית הדין היה מתייחס אחרת לעדותה של החייל מפסק הדין שסקרנו כאן, והיה משווה חומרה יתרה להתנהגות הנגד.

נראה לי שקר לך... חבל, אני יכול לחמם אותך ולמצוא את עצמי חתיבש בכלא.

הטרדות מיניות

עם פצצה כמוך, בטוח שיהיו לנו ניצוצות כל השמירה ועוד יותר בטוח, שאחרי המשפט זה יתפוצץ לי בפנים.

כשמדובר בהטרדות מיניות זה מתחיל במילים ונגמר במשפט

אני נוסע לאוגדה, תבואי נעצור קצת בדרך... משם אני עולה על הכביש המהיר להדחה ולתיק שילווה אותי כל החיים.

הטרדות מיניות

כשמדובר בהטרדות מיניות זה מתחיל במילים ונגמר במשפט

מתוך קמפיין יועצת הרמטכ"ל לענייני מגדר נגד מעשי הטרדה מינית

מדוע בחרתי בנושא?

בעודי קוראת את פסק הדין מצאתי עצמי מתקוממת נוכח היעדר המודעות בשנות ה-50 לקושי אותו חווים נפגעי עבירות המין במסירת עדויותיהם, קושי שהוביל זיכויים של מי שייתכן מאוד שהיו מורשעים באקלים החברתי-משפטי של ימינו.

ואולם, גם היום, לא תמה המלאכה בהנגשת והתאמת הליך החקירה וההליך הפלילי לנפגעי עבירות מין. הנני סבורה, וכמוני גם אחרים, כי יש לאפשר לנפגעים להתלונן תוך הבטחת הליך שיאפשר את בירור האמת, אך בה בעת יוביל לפגיעה המזערית ביותר בנפגעים.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- ע"פ 2485/00 פלוני נ' מדינת ישראל, נה(2) 918 (2001);
- בע"פ 6643/05 מדינת ישראל נ' פלוני, (פורסם בנבו), 3 ביולי 2007;
- בע"פ 00/993 נור נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(6) 205, 236 (2002);
- ע"א 7426/14 פלונית נ' עו"ד אורי דניאל, (פורסם בנבו, 14 במארס 2016);
- ע"פ 1442/06 מדינת ישראל נ' פלוני, (פורסם בנבו, 01 בספטמבר 2008);
- ע"פ 3372/11 משה קצב נ' מדינת ישראל, (פורסם בנבו, 10 בנובמבר 2011);
- בע"פ 6858/04 פלוני נ' מדינת ישראל, (פורסם בנבו, 8 בספטמבר 2005);
- ג'ודית הרמן, "טראומה והחלמה" (1994);
- מירב דדיה ועידו דרויאן, "הקורבן בהליך המשפטי", בתוך צביה זליגמן וזהבה סלומון (עורכות), "הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות", הוצאת הקיבוץ המאוחד (2004) 498-517.